

RISKIRYHMÄTOIMET TUBERKULOOSISSA

MITÄ RISKIRYHMÄT OVAT?

Tuberkuloosin riskiryhmä on väestön osa, jossa tuberkuloosia ilmaantuu selvästi enemmän kuin koko väestössä. Suomessa riskiryhmänä voidaan pitää sellaista väestöryhmää, jossa ilmaantuvuus on viisinkertainen (40 – 50 / 100 000) verrattaessa koko väestöön. Riskiryhmien määrittämistä hankaloittaa ryhmien koon arviointi (esimerkiksi alkoholistit, asunnottomat ja tuberkuloosille altistuneet) ja joidenkin ryhmien osalta riittämättömät ilmaantuvuustiedot (esimerkiksi pakolaiset ja turvapaikanhakijat).

Varsinaiset riskiryhmät käsittävät ne ryhmät, joissa riski saada tartunta on kasvanut. Tartunnan saaneiden riskiä sairastua tuberkuloosiin lisäävät tietyt riskitekijät, kuten ikä, sairaudet ja lääkitykset. Tuberkuloosin leviämisen kannalta riskiryhmiä ovat myös sellaiset potilaat, joiden hoitoon sitoutuminen ja lääkityksen noudattaminen ovat puutteellista.

Riskiryhmät vaihtelevat alueittain ja alueellisten olosuhteiden muutokset voivat tuottaa myös uusia paikallisia riskiryhmiä, jotka poikkeavat valtakunnallisista ryhmistä. Riskiryhmäkäsitys on siis dynaaminen tila, joka vaihtelee ajan, paikan ja olosuhteiden mukaan.

TUBERKULOOSIN RISKIRYHMIÄ:

- lähikontaktit
- yli 75-vuotiaat
- suuren ilmaantuvuuden maista Suomeen tulevat
- suuren ilmaantuvuuden maissa pitkään oleskelevat suomalaiset
- päihdeongelmaiset
- riskitekijän omaavat
- työssään tuberkuloosille altistuvat
- puutteellisesti hoitoon sitoutuvat

RISKITEKIJÖITÄ:

- ikä: lapsi, yli 75 v
- sairaus: HIV, silikoosi, aiemmin sairastettu hoitamaton tuberkuloosi, reuma, diabetes, syöpä, vaikea munuaisten vajaatoiminta
- lääkitys: solunsalpaajat, hyljinnän ja kääntheishyljinnän estoaineet, TNF- alfa-salpaajat, pitkäkestoinen suuriannoksinen kortikosteroidilääkitys

MITEN ALUEELLISET RISKIRYHMÄT TODETAN?

Tuberkuloositapauksia seurataan valtakunnallisen tartuntatautirekisterin avulla. Näiden rekisterien pohjalta ei kuitenkaan kyetä määrittämään todettujen tapausten viiteryhmiä lukuunottamatta syntyperää ja kansallisuutta. Sairaanhoidopiirikohtaisesti tartuntataudeista vastaavan henkilön tulisi olla valppaana omalla alueellaan ilmenevien tapausten kasautumisesta tiettyihin väestöryhmiin. Tarvittaessa tulee tehdä tarkempia selvityksiä uusien mahdollisten riskiryhmien parissa.

MITEN RISKIRYHMISSÄ OLEVAT TUBERKULOOSITAPAUKSET LÖYDÄÄN JA MITEN TOIMITAAN?

Suurin osa tuberkuloositapauksista löydetään potilaan hakeutuessa oma-aloitteisesti syystä tai toisesta terveydenhuollon tutkimuksiin.

- tärkein oire > 3 vk kestänyt limainen yskä
- selvitä kuuluko oireileva henkilöä johonkin tuberkuloosin riskiryhmään
- riskiryhmiin kuuluvista yskösten tuberkuloositutkimukset ja keuhkokuvaus

Tuberkuloosiin sairastuminen edellyttää altistumista. Iäkkäillä suomalaisilla kontakti on yleensä ollut lapsuudessa. Mitä iäkkäämpiä he ovat, sitä todennäköisempää altistuminen on ollut. Yli 75-vuotiaita koskien suositellaan seuraavia toimia:

- keuhkokuvaus pitkäaikaisen laitoshoidon alkaessa tai kun pitkäaikaishoidon tarve todetaan
- ikään ja mahdollisiin keuhkokuvasa näkyviin arpiin liittyvä suurentuneen riskin huomioiminen laitoshoidon aikana

Henkilöille, jotka ovat kotoisin tai ovat oleskelleet pitkään maissa, joissa tuberkuloosia on paljon, suositellaan seuraavia toimia:

- pakolaisten, turvapaikanhakijoiden ja paluumuuttajien tulotarkastukset
- tuberkuloositarkastus, ohjaus ja mahdollinen jatkoseuranta myös muille korkean ilmaantuvuuden maista tuleville ryhmille, kuten opiskelijat, työntekijät, perheenyhdistämisen tai avioliiton kautta maahan tulevat, suomalaiset korkean ilmaantuvuuden maissa pitkään oleskelleet
- lasten BCG rokotukset
- kohonneen riskin muistaminen tällaisen henkilön oireillessa, erityisesti pitkittyneen limaisen yskän muodossa
- tuberkuloosihoidon tukeminen valvotusti
- kielen ja kulttuurin sekä tapojen huomiointi potilas- ja omaisohjauksessa, väestövalistuksessa ja kontaktiselvityksissä

Päihdeongelmaiset hakeutuvat usein vasta viiveellä hoitoon ja keskeyttävät myös usein hoitonsa. Heidän keskuudessaan tartuntavaarallista tuberkuloosia sairastavia on enemmän ja riski uusiin tartuntoihin suurempi.

- päihdeongelmaisia hoitavilla sekä sosiaali- että terveydenhuollossa tulee olla tietoa tuberkuloosin oireista
- tilapäissuojissa, yömajoissa ja huoltokodeissa asuvien päihdeongelmaisten oireita tulee seurata tarkkaan ja tehdä tarvittaessa tuberkuloosiseulontoja keuhkokuvasiin
- kaikkia päihdeongelmaisten tuberkuloosihoitoja tulee tukea valvotusti

Tuberkuloosi tarttuu pääasiassa yskivistä keuhkotuberkuloosipotilaista heidän lähipiiriinsä.

- altistuneiden tehokkaalla jäljittämällä kyetään parhaiten estämään taudin leviämistä laajemmalle
- riskiryhmien kohdalla jäljityksessä tulee huomioida tavat, kulttuuri ja kieli

Riskitekijän omaavat henkilöt ovat yleensä jatkuvassa lääkärin seurannassa.

Vastustuskyvyn heikkeneminen lisää riskiä sairastua tuberkuloosiin tartunnan jälkeen.

- aiemman tuberkuloosille altistumisen selvittäminen
- yleisiin riskiryhmiin kuulumisen selvittäminen
- LTBI hoidon tarpeen arviointi
- tuberkuloosiin sopivien oireiden seuraaminen

LASTEN RISKIRYHMIEN BCG-ROKOTUKSET

Suomessa on syyskuussa 2006 siirretty riskiryhmiin kuuluvien lasten BCG rokotuksiin.

Tarkempia tietoja riskiryhmärokotuksista on saatavilla kansanterveystietokeskuksen nettisivuilta www.ktl.fi --> **terveyden**--> **ammattilaisille**--> **rokottaminen**--> **BCG-rokotukset**.

Rokotusriskiryhmät poikkeavat yleisistä tuberkuloosin riskiryhmistä. Lapsen vaara saada tuberkuloositartunta on lisääntynyt, jos:

- hänen äidillään, isällään, sisaruksellaan tai henkilöllä, jonka kanssa hän asuu, on joskus todettu tuberkuloosi,
- hän itse, hänen äitinsä, isänsä, sisaruksensa tai henkilö, jonka kanssa hän asuu, on syntynyt maassa, jossa tuberkuloosia esiintyy paljon,
- hän on vuoden kuluessa muuttamassa yli kuukaudeksi maahan, jossa tuberkuloosia esiintyy merkittävästi,
- BCG-rokote voidaan antaa ennestään rokottamattomalle riskiryhmään kuuluvalle lapselle siihen saakka, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta.

TUBERKULOOSIN LEVIÄMISEN KANNALTA RISKIALTTIITA TOIMIPISTEITÄ

- laitokset, joissa oleskelee paljon ihmisiä samoissa tiloissa (vankilat, yömajat, vanhusten hoitolaitokset)
- lasten kanssa toimivat yksiköt (päiväkodit, lastenosastot)

MITKÄ TAHOT OVAT ERITYISASEMASSA RISKIRYHMÄTOIMISSA ?

- Päihdeongelmaisia majoittavat tilapäismajoitukset
- Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset ja maahanmuuttajapalvelupisteet
- Vanhusten pitkäaikaishoitolaitokset
- Immuunipuutteisia hoitavat tahot
- Vankilat
- Työterveyshuolto
- Terveyskeskukset